

Lucie Šiklová, Poslední obrazy

Posudek disertační práce

I. Lucie Šiklová si pro svou disertační práci zvolila zajímavé, ale nesnadno uchopitelné téma posledních obrazů, tedy takových děl, jež uzavírají tvůrčí cestu umělce. Nenechala se odradit vesměs negativním hodnocením těchto prací a na sérii případových studií poslední obrazy interpretovala v kontextu relevantních životních osudů a podstatné části tvorby vybraných umělců.

II. Třebaže se v našem prostředí otázkou posledních obrazů zatím nikdo hlouběji nezabýval, podařilo se Lucii Šiklové téma přínosně otevřít. Nastolila otázky, jež se tématu týkají, a to jak v rovině obecné a v historickém kontextu, tak na konkrétních výtvarných motivech. Před ikonografickým postupem však dala přednost individuálnímu zkoumání jednotlivých děl a autorů, což se ukázalo jako mnohem přínosnější řešení.

III. Nezpracovanost tohoto tématu souvisí s tradovaným hodnocením pozdní etapy tvorby umělců, jež je často spojována s tvůrčím úpadkem, únavou, návraty a opakováním už dříve vytvořeného. Autorka se rozhodla toto klišé nabourat a přistupovat k posledním pracím bez předsudků a předem stanoveného hodnocení. Největší oporu našla v katalogu Ester Schlicht, *Letzte Bilder* z roku 2013, jenž se také stal zdrojem přehledu světových autorů v appendixu práce. Jako příklad ikonického posledního obrazu z historie uvedla Michelangelovu *Pietu Rondanini* a položila si otázku, zda je možné podobným způsobem přehodnotit i poslední díla českých moderních umělců. Poslední obrazy se v naprosté většině vztahují ke konci života, ke smrti, k přechodu z bytí do nebytí. Autorka ukazuje, jak se různé minulé kultury k tomuto tématu stavěly a zachycovaly jej v mýtech, šamanských obřadech, mysteriích. V dnešní společnosti je však toto téma vesměs vytěšňované, tabuizované, s čímž zřejmě souvisí i ostych či nechuť zabývat se posledními obrazy, jež s koncem tvorby i života souvisejí.

Asi nejsložitějším úkolem, který před autorkou stál, byla otázka metody. Shromáždíme-li sumu posledních obrazů, jsme schopni najít, zda mají něco společného? Existuje něco jako ikonografie posledních obrazů? Tento přístup se nabízel a autorka ho také zvažuje a uvádí, jaké motivy se v posledních obrazech nejčastěji objevují (květiny, země, lebka, horizont, mandala, osamělá postava aj.). Poté však celkem logicky od této metody ustupuje, protože není průkazná a nevede k obecným závěrům. Stejně motivy totiž můžeme nalézat i v jiných tvůrčích etapách, a třebaže se symbolicky ke konci vztahovat mohou, ještě to neznamená, že jsou jednoznačně příznačné pro poslední obrazy. Na vytvoření nějakého uceleného

ikonografického systému tak autorka v tuto chvíli, podle mne zcela správně, rezignuje. Uvědomuje si, že prožitek konce i jeho odraz ve výtvarném díle je záležitost natolik osobní a individuální, že se – alespoň v začátcích zkoumání – nějaké systematizaci vzpírá. Proto volí jinou cestu, totiž sérii případových studií a poslední obrazy jednotlivých umělců zasazuje do kontextu jejich životních osudů a výtvarného směřování. V tom se jí daří nalézat skryté významy, jež individuální poslední obrazy charakterizují. Spíš nežli nějaký uměle vytvořený systém přináší sérii velmi živých obrazů jednotlivých malířů, u nichž naznačuje cestu k posledním obrazům. Opírá se o odbornou literaturu i o osobní setkání a rozhovory s umělci. Tato část práce je klíčová pro celé pojetí disertace, má nejen kvality odborné, ale i literární, je psaná s velkým citem pro zkoumaná díla, nechybí jí přesnost vyjádření ani poezie metafor. Autorka objevuje například spojení mezi podsvětím a návratem do dětství (Šíma), nachází meditativní a duchovní vrstvy i u banálních motivů (Linhart, Zrzavý, Šimotová), filozofické podtexty (Šlenger), vizi prázdna (Paderlík), hledání celistvosti (Brázda), ale i osobní rozhodnutí uzavřít své dílo (Vosolsobě). Na těchto vybraných ukázkách dokázala přesvědčit, že téma posledních obrazů je nosné a zaslouží si další studium a revizi hodnocení. Sama tvrdí, že to je teprve otevírání obzoru, další rozvíjení spatřuje především v prohloubení psychologických zkoumání, studiu kulturní antropologie. Dospívá tedy k závěru, že je třeba se zaměřit na „hluboké osobní děje“, bez nichž přehlížené poslední obrazy interpretovat nelze. Celá práce je, kromě zpracování vlastního tématu, také názornou ukázkou cesty, na niž se Lucie Šiklová při zpracovávání tématu vydala, včetně odboček a slepých cest. Její text se šíří několika směry, z nichž všechny jsou svým způsobem oprávněné (včetně kapitoly věnované Emilu Fillovi, již vnímám jako poctu autorčině školiteli Vojtěchu Lahodovi), i když od nich autorka nakonec třeba upouští. Je to příběh nejen posledních obrazů, ale také příběh toho, jak se k jejich sdělení i přes překážky dostat.

IV. Otázka k diskusi se logicky nabízí: totiž podle jakého klíče Šiklová „své“ autory volila, zda její případové studie jsou výběrem z nějakého většího souboru uvažovaných umělců, zda například některé z možných posledních obrazů z nějakých důvodů dále nerozpracovávala a proč. Jakou roli hrála osobnost umělce a jeho předchozí dílo?

V. Předložená disertační práce Lucie Šiklové splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.

Alena Pomajzlová

1. 6. 2018

